

על עבודה אחת של ליליין

על עבודה אחת של ליליין

האם, אכן, צמחה חורשת עצי זית אופקית על פסגת הר הזיתים, על סף המדרון התלול, ממנו נשקף הר-הבית? כאשר עיצב אפרים משה ליליין ב-1911 את תחריט הפנורמי הגדול בנושא המבט אל הר-הבית, האם נקט בשורת עצי הזית כנתון נוף ממשי, או שמא בדה מדמיון את העצים הללו כסמל יהודי (זיתים: שפע, שמן למנורת המקדש) במגמה "ליידי" את מקום המקדש המאוסלם?

מבט עכשווי מאותה נקודה בה ייצג ליליין את הפנורמה אינו מגלה שום עצי זית, אך אפשר וסביר שהיעדרתם יסודה בעבודות פיתוח תיירות שנערכו במקום עוד על ידי הירדנים למרגלות מלון "אינטר-קונטיננטל". יתר על כן, ליליין אינו מוכר לי כאמן ש"המציא נופים", כל עוד יצר רישומים ותחריטים בעקבות צילומים שצילם בארץ ישראל. מאד לא סביר אפוא ש"שתל" עצי זית שלא נכחו בשטח.

בציור פנורמי ענק (כ-5 מ'אורכו) של המראה הנוון, המוצג בקפטריה של "כנסיית המשיח" בירושלים העתיקה (ציור של מלקולם - Malcolms מ-1879) אני רואה עץ זית אחד בפינה שמאלית, עץ זית שני בפינה ימינית רחוקה ועוד עץ זית קטן בקטע ימיני של קדמת הציור. דהיינו, לא המקבץ הצפוף של כחמישה עצי זית שמבעד השקיף ליליין לכאורה על הר הבית. לעומת זאת, בין המוני הציורים הפנורמיים, שציירו ציירים, צליינים ונוסעים אחרים במהלך המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20 בנושא הר-הבית הנשקף מפסגת הר-הזיתים, אני בהחלט מאתר רבים המייצגים את שורת עצי הזית: כך בתצריב של הרוזן אוגוסט דה-פורבן (Forbaine) מ-1819; כך בציור שמן שלו מ-1825, בו נראית קבוצת עצים דחוסה ומוצללת בסמוך לחורבה וכנגד הר-הבית. בתחריט של ויליאם טרנר מ-1833 משודכת שורת עצי הזית עם שברי קברים (בתוספת קשת שמימית סמלית מימין ואור יקרות הנח על ההר ממול). אלו הן מעט דוגמאות מתוך רבות, והן מאשרות לי את נתון עצי הזית של ליליין כנתון ריאלי.

האישור זוכה לגיבוי עז בליתוגרפיה מתקפלת מסוף המאה ה-19 (מעשה ידי אמן צרפתי בשם א.לפר (Lepere) - פנורמה פרטנית של ירושלים מראש הר הזיתים - בה נראית קבוצה צפופה של עצי זית מצוירת בקדמת הציור ובה נראה גם ערבי מהלך בשביל. אמנם, אין אלה העצים העבותים שרשש ליליין בתחריטו, אך בהחלט אלה הם זיתים באים בימים.

ועם זאת, עודני תמה: בתחריטו של ליליין מ-1911 רשומים שני מעגלי אבן מתחת לעצים, האחד כמעט בקו אנכי עם כיפת הסלע שמנגד. בפרשנותי לתחריט, נטיתי ליחס את המעגל לבור-מים שבדה ליליין, בבחינת סמל ל"מים חיים" הקשורים במושגי תורת ישראל ובית המקדש. עתה, כשאני מתבונן בליתוגרפיה הפנורמית של לפר, אני מגלה באותו מקום ממש את השביל שעליו פוסע הערבי, ולכל היותר, אני מצליח לאחד מבנה קבר קובייתי חבוו בין העצים. שום מעגלי אבנים. אם כך, כלום המציא ליליין את המבנים העגולים? משהו בו עודנו מתנגד לאפשרות הזו, שכן ליליין אינו מוכר לי כאמן סימבוליטי ביצירות הריאליסטיות והפוסט-צילומיות שלו (להבדיל מסימבוליזם הנוכח ברישומיו היוגנטיסטיים). אין לי אפוא מנוס אלא להמשיך ולחפש את מעגלי האבן בייצוגים אחרים של פסגת הר-הזיתים.

ואז אני מוצא מתווה הכנה של ליליין לתחריטו מ-1911. המתווה אמנם פורסם שנה מאוחר יותר (בעיתון היהודי-ציוני, "די וולט", 29.3.1912), אך הוא הוגדר כ"מתווה הכנה". [1] והנה, הגם שהמתווה והתחריט כמעט זהים, בכל זאת אני מאבחן מספר הבדלים: קודם כל, במתווה ההכנה אין כל זכר למעגלי האבן. שטח בהיר משתרע למרגלות העצים ללא שום מבנה משמעותי. זאת ועוד: בעוד בפינה שמאלית של התחריט מ-1911 עיצב ליליין אוהל בדואי, במתווה ההכנה ניתן למצוא באותו מקום בדיוק מבנה אבן קובייתי וגדול, אולי קבר.

נתון משמעותי נוסף הוא תחריט תו-פפר (אקס-ליבריס) שיצר הרמן שטרוק לעצמו זמן קצר לאחר ביקורו בפלסטניה ב-1903. בתחריט מיניאטורי זה, ייצג שטרוק כמעט בדיוק את נקודת המבט המוכרת לנו מתחריטו המאוחר יותר של ליליין (האם הכיר ליליין את "אקס-ליבריס" של שטרוק? סביר מאד שכן): פעם נוספת, הר הבית נשקף על ההר מנגד, כאשר המבט חולף מבעד לשני עצי זית הצומחים על שפת ה"מצוק" של הר הזיתים. אלא, שהפעם, לא זו בלבד שמצבות קברים מפורשות נראות בשמאל התחריט למרגלות עץ הזית, אלא שבין שני העצים אין לראות כל צורה דמוית באר. ה"באר" היא אפוא המצאה פרטנית של ליליין.

עתה נפתרה החידה: ליליין אכן "תרם" לנוף הנתון והמוצלם שני סמלים "מייחדים": בעוד האוהל עשוי לרמז על נדודי עם ישראל, מעגלי האבן - ובפרט המרכזי - עשוי לרמז על "מקור מים חיים". נקודת המבט הפנורמית, שהייתה אתר חובה לכל תייר נוצרי בעיר הקודש, בבחינת תזכורת למקום ממנו אמור לחזור המשיח הנוצרי בקץ כל הימים, "ויהדה" בידי ליליין: הוא "שיכן" בה את אוהל הנדודים והוא סימן באר שנסתמה. הקונגרסים הציוניים הראשונים סימנו באותה עת את שובם של הנודדים. ואת החייאת הבאר.

[1] "לצייר באור: ההיבט הצילומי ביצירת א.מ.ליליין" (עורכים: אורנה ומיכה בר-עם), מוזיאון תל-אביב, 1990, עמ' 49).

Share this

אהבתי

להיות הראשון שאוהב את זה.

באותו נושא

קטגוריות

- 100 שנות הדפס אמנותי (1)
- English texts (1)
- Uncategorized (77)
- אדורנו (12)
- אופקים חדשים: מאוסף עפרת לאוסף לזין (א) (1)
- אופקים רחבים יותר: מאוסף עפרת לאוסף לזין (ב) (1)
- אופקים רחבים: מאוסף עפרת לאוסף לזין (א) (5)
- אמנות בארץ (4)
- אמנות וספרות (43)
- אמנות יהודית (23)
- אמנות מינורית (2010): אמנות ישראלית בשנות האלפיים (51)
- אמנים נשכחים (47)
- בספרים קודמים (1)
- בלגאל (23)
- האידיאה של האוצרות (21)
- האידיאה של האמנות הישראלית (48)
- האישה (7)
- ספר אהרון אבני (1)
- האמנות בדמיו וסמל (65)
- הגג והבור (15)
- הגינים על האמנות (117)
- היסטוריוגרפיה (5)
- המדיום האמנותי (1)
- וידאו ישראלי (9)
- יהדות וזמן (ספר) (1)
- כתוך שלו: פרשנות לתנ"ך (36)
- מבראשית - קריאה בתורה (3)
- מודרניזם ארצישראלי (125)
- מולטימדיה (5)
- מונוגרפיות (9)
- ספר אהרון כהנא (8)
- על השפה (1)
- עם זו גאולת: הגדה אחרת (13)
- עשה לך תנ"ך (65)
- פוסטמודרנה (101)
- פילוסופיה (74)
- פיסול ישראלי (46)
- פרוסט: בעקבות היפה האבוד (10)
- פרשת השבוע (35)
- ציור עכשווי בישראל (111)
- ציור ציוני (62)
- צילום ישראלי (2)
- צולבים בטלית (16)
- קרמיקה (7)
- רשעים (חל א') (1)
- שנים מכריעות (17)
- תרבות עברית (94)

...Search

פיטר יעקב מלץ: אלט-נוי-קונסט
ב- "ציור עכשווי בישראל"

מ"שם בכינוי" אל "שחוק פינן"
ב- "ציור ציוני"

מקדש עכשוי
ב-"תרבות עברית"

תגיות

לוח שנה

ארכיון

קישורים

מרץ 2012						
א	ש	ו	ה	ד	ג	ב
4	3	2	1			
11	10	9	8	7	6	5
18	17	16	15	14	13	12
25	24	23	22	21	20	19
31	30	29	28	27	26	
« אפר		» פבר				

ערב רב

- יוני 2019
- מאי 2019
- אפריל 2019
- מרץ 2019
- פברואר 2019
- ינואר 2019
- דצמבר 2018
- נובמבר 2018
- אוקטובר 2018
- ספטמבר 2018
- אוגוסט 2018
- יולי 2018
- יוני 2018
- מאי 2018
- אפריל 2018
- מרץ 2018
- פברואר 2018
- ינואר 2018
- דצמבר 2017
- נובמבר 2017
- אוקטובר 2017
- ספטמבר 2017
- אוגוסט 2017
- יולי 2017
- יוני 2017
- מאי 2017
- אפריל 2017
- מרץ 2017
- פברואר 2017
- ינואר 2017
- דצמבר 2016
- נובמבר 2016
- אוקטובר 2016
- ספטמבר 2016
- אוגוסט 2016
- יולי 2016
- יוני 2016
- מאי 2016
- אפריל 2016
- מרץ 2016
- פברואר 2016
- ינואר 2016
- דצמבר 2015
- נובמבר 2015
- אוקטובר 2015
- ספטמבר 2015
- אוגוסט 2015
- יולי 2015
- יוני 2015
- מאי 2015
- אפריל 2015
- פברואר 2015
- ינואר 2015
- דצמבר 2014
- נובמבר 2014

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו. לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

יוני 2014
מאי 2014
אפריל 2014
מרץ 2014
פברואר 2014
ינואר 2014
דצמבר 2013
נובמבר 2013
אוקטובר 2013
ספטמבר 2013
אוגוסט 2013
יולי 2013
יוני 2013
מאי 2013
אפריל 2013
מרץ 2013
פברואר 2013
ינואר 2013
דצמבר 2012
נובמבר 2012
אוקטובר 2012
ספטמבר 2012
אוגוסט 2012
יולי 2012
יוני 2012
מאי 2012
אפריל 2012
מרץ 2012
פברואר 2012
ינואר 2012
דצמבר 2011
נובמבר 2011
אוקטובר 2011
ספטמבר 2011
אוגוסט 2011
יולי 2011
יוני 2011
מאי 2011
אפריל 2011
מרץ 2011
פברואר 2011
ינואר 2011
דצמבר 2010

בלוג בורדפרס.קום.

פרטיות וקובצי Cookie: אתר זה משתמש בקובצי Cookie. המשך השימוש באתר מהווה את ההסכמה שלך לשימוש באלו.
לקבלת מידע נוסף, כולל מידע על השליטה בקובצי Cookies, ניתן לעיין בעמוד: [מדיניות קובצי ה-Cookie](#)

להסכים ולסגור